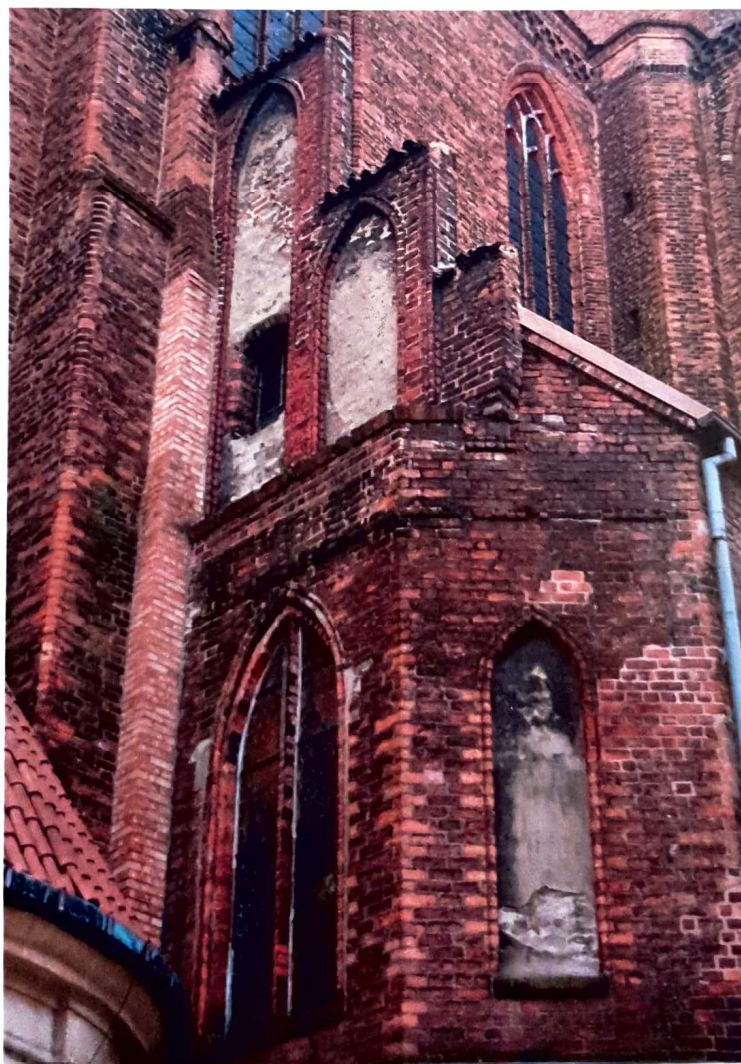

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH
PRZY BLENDACH I FRYZIE ZAKRYSTII KOŚCIOŁA
P.W. WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I BŁ. KS. STEFANA
WINCENTEGO FRELICHOWSKIEGO W TORUNIU**

ANEKS

**DO PROGRAMU PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH PRZY BLENDACH I FRYZACH SZCZYTU
WSCHODNIEGO KOŚCIOŁA P.W. WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I BŁ. KS. STEFANA
WINCENTEGO FRELICHOWSKIEGO W TORUNIU, TORUŃ 2018**

TORUŃ 2020

Antuliu

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

SPIS TREŚCI

- I. INFORMACJE WSTĘPNE**
- II. STAN ZACHOWANIA**
- III. INWENTARYZACJA RYTÓW ZACHOWANYCH NA TYNKACH**
- IV. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE**
- V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH**

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

I. INFORMACJE WSTĘPNE

---

1. **RODZAJ OBIEKTU:** kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i bł. Wincentego Frelichowskiego
2. **LOKALIZACJA:** 87-100 Toruń, ul. Panny Marii 2
3. **NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW:** nr A/406 z dnia 24.10.1929 r.
4. **INFORMACJE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA:**
  - 4.1. **ZAMAWIAJĄCY** Parafia p.w. Wniebowzięcia NMP w Toruniu. 87-100 Toruń ul. Panny Marii 2
  - 4.2. **PODSTAWA OPRACOWANIA**
    - wizja lokalna
    - dokumentacja fotograficzna
    - Jerzy Domasłowski, Jarosław Jarzewicz, *Kościół Najświętszej Marii Panny w Toruniu*, TNT, Toruń 1998
    - Jan Tajchman, *Problematyka konserwatorska kościoła Mariackiego w świetle „Programu badań i prac konserwatorskich w zespole pofranciszkańskim w Toruniu” z 1978 roku*, [w:] *Dzieje i skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, red. K. Kluczwajd, wyd. Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2005 r.
    - Michał Kurkowski, *Ryte i malowane dekoracje maswerkowe w architekturze średniowiecznej na terenie ziemi chełmińskiej, Studium typologiczno-formalne*, TNT, Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2017.
    - Jan Tajchman, Marek Sitnicki, *Projekt Budowlany – Prace konserwatorskie elewacji kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i Bł. Ks. S. W. Frelichowskiego*, Toruń, listopad 2014.
  - 4.3. **PRZEDMIOT OPRACOWANIA**

Przedmiotem opracowania jest program rekonstrukcji dekoracji maswerkowej w 3 blendach (dwie w szczycie wschodnim i jedna po stronie północnowschodniej) i fryzie (po stronie wschodniej i północnozachodniej) zakrystii kościoła p.w. WNMP w Toruniu.
  - 4.4. **ZAKRES OPRACOWANIA**

Opracowanie obejmuje dokumentację i analizę stanu zachowania tynków, inwentaryzację śladów rytów na tynkach w blendach i fryzie wraz z wytycznymi i wstępnym projektem konserwatorskim jako II etap prac przy blendach, które zostały już poddane pracom konserwatorskim, zgodnie z projektem budowlanym (podanym powyżej) w czasie realizacji projektu POiŚ. 08.01.00-00-1019/16 „Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO – etap II”.
5. **AUTORZY OPRACOWANIA:**

mgr Magdalena Firkowska
Prof. dr hab. Jadwiga W. Łukaszewicz
mgr Malwina Pasińska

mpk

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

II. STAN ZACHOWANIA

Wapienne tynki w blendach i fryzie zachowały się do 2018 r. w różnym stopniu (fot. strona tytułowa). Pokryte były grubymi, czarnymi, korozyjnymi nawarstwieniami (fot. 1), część tynków uległa odspojeniu i złuszczeniu. W miejscach gdzie tynk się zachował, występują liczne jego rozwarstwienia, wykruszenia oraz dezintegracja zaprawy.

Fot. 1. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, strona północnwschodnia, blenda oraz tynkowany fryz, przed pracami konserwatorskimi w 2018 r.

Grubość zachowanych fragmentów tynków, w wyniku działania wiatru i wody, uległa znacznemu zmniejszeniu. Jednocześnie, zapewne ze względu na stosunkowo niską wysokość ich występowania, tynki w blendach były wielokrotnie naprawiane (fot. 1, 2 i 3). Ubytki tynków uzupełniano różnymi zaprawami, od połowy XIX w. zaprawami z udziałem spoiwa cementowego. W blendzie po stronie południowej szczytu wschodniego zakrystii, na zaprawie cementowej w uzupełnionej części zachowała się inskrypcja (fot. 3), która została zinwentaryzowana (fot. 4) i brzmi: „1898 – Molaże – Jabczynski – Żurawski – Zolt (?)”

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

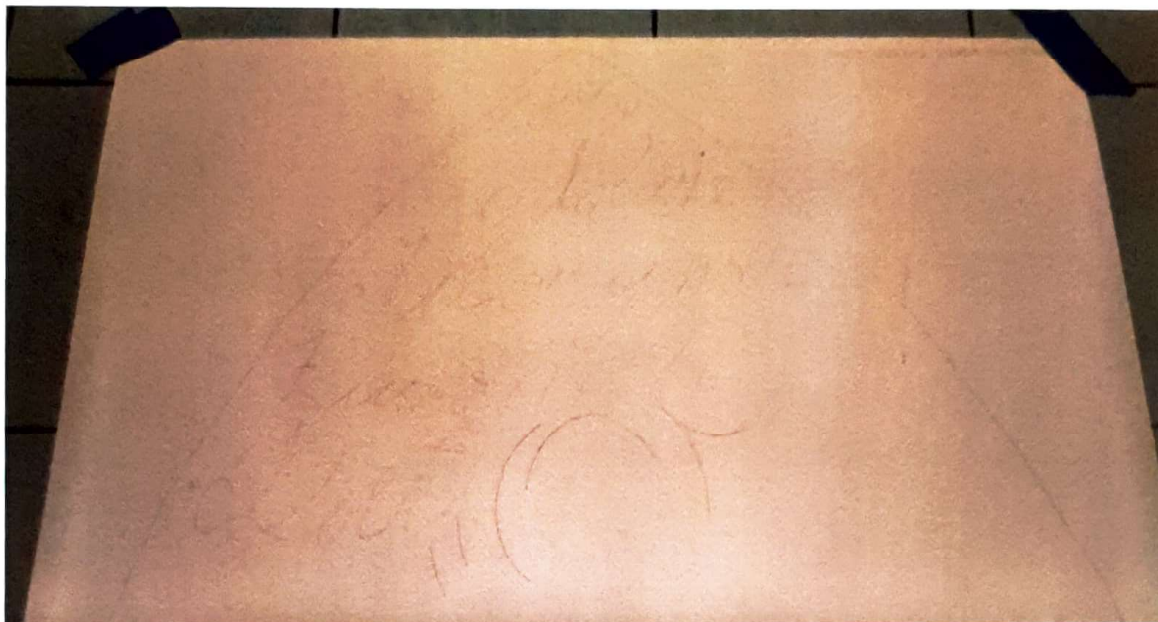
Fot. 2. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, strona północnowschodnia, blenda po stronie północnej, uzupełnienia cementowe, przed pracami konserwatorskimi w 2018 r.

Fot. 3. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie południowej, zaprawy cementowe, inskrypcja, przed pracami konserwatorskimi w 2018 r.

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

Fot. 4. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie południowej - inskrypcja, inwentaryzacja w 2020 r.

Pierwotne malarskie opracowane dekoracji maswerkowych nie zachowało się. Stwierdzono występowanie jedynie pojedynczych punktów czerwieni. W wyniku działania czynników atmosferycznych splukane zostało opracowanie malarskie, pobiało i częściowo warstwy powierzchniowe tynków. Na części zachowanych tynków pozostały wyraźne ślady rytów (fot. 2 i 3), które zinwentaryzowano, co może stanowić podstawę do rekonstrukcji dekoracji maswerkowej w blendach i na fryzie. Czas powstania dekoracji maswerkowej jest trudny do ustalenia. W przypadku fryzu (fot. 5 i fot. 6) można przypuszczać, że dekoracja powstała po skuciu profilowanych kształtek w górnej jego części, gdyż ryty występują również na zaprawie pokrywającej ubytki w ceramice (fot. 5). Natomiast data (1898 r.) w blendzie po stronie południowej wyryta w zaprawie przykrywającej zniszczone tynki z rytami wskazuje, że dekoracja jest dużo wcześniejsza.

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

Fot. 5. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, fryz wschodni, stan przed konserwacją 2020 r.

Fot. 6. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, fryz wschodni, stan przed konserwacją 2020 r.

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

Fot. 7. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, fryz północno-wschodni, stan przed konserwacją 2020 r.

W związku z faktem, że technologia wykonania dekoracji maswerkowych w blendach i fryzach wiąże się z wykonywaniem w mokrym tynku „rytów” ułatwiających wykonanie późniejszego opracowania malarskiego oraz zachowaniem części z nich, podjęto próby wykonania pełnej inwentaryzacji zachowanych śladów. Przeprowadzono inwentaryzację zachowanych rytów w skali 1 : 1, która pozwoliła na przygotowanie koncepcji rekonstrukcji formalnej i kolorystycznej dekoracji blend i fryzu.

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

III. INWENTARYZACJA RYTÓW ZACHOWANYCH NA TYNKACH

Inwentaryzację rytów zachowanych w dwóch blendach szczytu zakrystii oraz fryzie po obu stronach wykonano w skali 1 : 1. Jest ona dostępna w formie rysunków w archiwum parafii p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i bł. Ks. Wincentego Frelichowskiego w Toruniu. Dla potrzeb projektu wykonano jej fotografie, które zamieszczono poniżej (fot. 8, 9, 10, 11 i 4).

Fot. 8. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, fryz po stronie wschodniej, inwentaryzacja 2020 r.

Fot. 9. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, fryz po stronie północno-wschodniej, inwentaryzacja 2020 r.

**Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu**

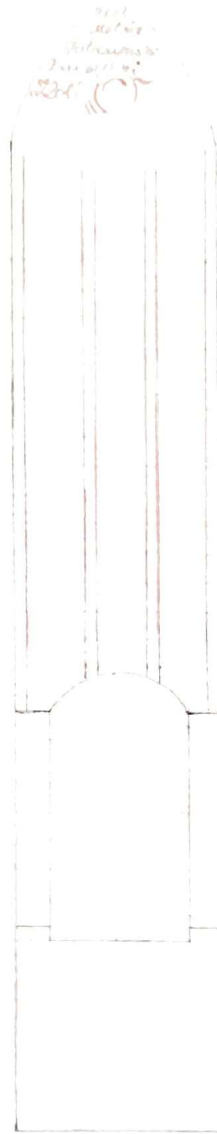

SZCZYT ZAKRYSZCII, BLENDA PÓŁNOCN

*Fot. 10. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie północnej
inventaryzacja 2020 r.*

**Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu**

01217 (444) 1 - MNPA - Toruń, 2020

*Fot. 11. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie południowej,
inventaryzacja 2020 r.*

Wykonana inwentaryzacja w obrębie fryzu (po obu stronach zakrystii) oraz w blendzie po stronie północnej szczytu wschodniego, pozwala uznać formę dekoracji za w pełni zdefiniowaną (fot. 8, 9, 10 i 11). Natomiast w przypadku dwóch pozostałych blend, dużo więcej pytań pozostaje bez odpowiedzi. O ile podziały powierzchni blend na trzy pola oraz występowanie rozety w blendzie południowej szczytu są zdefiniowane, to już dokładny rysunek w obrębie rozety będzie przedmiotem dalszych decyzji komisji konserwatorskich,

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

szczególnie że u jej szczytu jest inskrypcja, którą ze względów historycznych i naukowych należy zachować.

Opracowania kolorystyczne dekoracji maswerkowych jest obecnie przedmiotem badań analitycznych. W wyniku badań realizowanych „in situ” stwierdzono występowanie czerwieni żelazowej w tłach a pobiały w miejscu laskowań dekoracji w blendzie po stroni północnej szczytu wschodniego (fot. 12 i 13). Badania laboratoryjne obecnie są prowadzone, celem określenia rodzaju spoiwa.

Fot. 12. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie południowej, miejsca występowania czerwieni w tle dekoracji maswerkowej

Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w Toruniu

Fot. 13. Toruń, kościół WNMP, zakrystia, szczyt wschodni, blenda po stronie południowej, miejsca występowania pobiaty na laskowaniach dekoracji maswerkowej

IV. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Biorąc pod uwagę wartość historyczną, naukową, artystyczną oraz stan zachowania obiektu przyjęto następujące wytyczne konserwatorskie:

1. Przeprowadzenie pełnych prac konserwatorskich przy zachowanych tynkach w zgodzie z zasadą zachowania w pełni oryginalnego materiału, który jest nośnikiem idei autora dekoracji maswerkowej (I etap prac przy elewacji kościoła w ramach projektu POiŚ. 08.01.00-00-1019/16 „Toruńska Starówka - ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO - etap II”). W ramach tych prac wykonano: oczyszczenie tynków z korozyjnych nawarstwień powierzchniowych, usunięcie łat cementowych, wzmocnienie tynków oraz ich podklejenie, założono opaski i uzupełniono ubytki w tynkach zaprawami.

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

2. Po przeprowadzonej konserwacji dopuszcza się pokrycie zachowanych fragmentów wapienną pobiałą a następnie współczesnym tynkiem na którym zostanie zrekonstruowana dekoracja maswerkowa. Ten etap prac nie był przewidziany w projekcie projektu POiŚ. 08.01.00-00-1019/16 „Toruńska Starówka - ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO - etap II”.

Zaproponowane postępowanie ma na celu, zachowanie materii oryginalnej przy jednoczesnym wyeksponowaniu walorów estetycznych architektury średniowiecznej oraz pełnej odwracalności współczesnej aranżacji.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

Zgodnie z podanymi wyżej wytycznymi program prac konserwatorsko-restauratorskich zawiera:

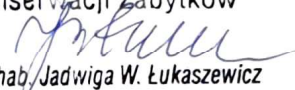
1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej rytów.
2. Rozszerzenie inwentaryzacji opracowania malarskiego w czasie realizacji prac konserwatorskich.
3. Analiza warstw barwnych.
4. Wykonanie szablonów na podstawie odnalezionych rytów oraz ich wykonanej już inwentaryzacji.
5. Pokrycie oryginalnych i wykonanych w ramach I etapu projektu uzupełnień tynków, pobiałą wapienną.
6. Wypełnienie blend i fryzów współczesnym tynkiem wapiennym lub wapiennym z przymieszką hydrauliczną np. tr asem.
7. Wykonanie rytów na mokrym tynku współczesnym.

*Wstępny program prac konserwatorsko-restauratorskich przy
tynkach blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła NMP w
Toruniu*

8. Wykonanie opracowania malarskiego farbami wapiennymi lub krzemianowymi. Proponowana aranżacja kolorystyczna, oparta na badaniach odkrywkowych zakłada wypełnienie tła w czerwieni żelazową, a laskowań bielą w odcieniu szarougrowym (kolorystyka piaskowca Żerokowice).

Toruńska Pracownia Badań
i Konserwacji Zabytków

Prof. dr hab. Jadwiga W. Łukaszewicz